

СПІВВІДНОШЕННЯ СВІТОГЛЯДУ ІЗ СТРУКТУРНИМИ КОМПОНЕНТАМИ ОСОБИСТОСТІ

Іван ТІТОВ

УДК 159.923 : 140.8

Ivan Titov A WORLDVIEW RATIO WITH THE STRUCTURAL COMPONENTS OF A PERSONALITY

Актуальність теми. Конкретно-психологічне дослідження світогляду передбачає, поряд із розкриттям реальних форм його існування в індивідуальній свідомості [24], також аналіз особливостей його наявності у структурі особистості. Важливість такого аналізу визначається, з одного боку, трактуванням світогляду як атрибутивної характеристики особистості (згадаймо слова С.Л. Рубінштейна про те, що особистістю “є людина, у якої наявні власні позиції, своє яскраво виражене свідоме ставлення до життя, світогляд, якого вона дійшла внаслідок великої свідомої роботи” [21, с. 638]), а з іншого – недостатньою експлікованістю і теоретичною відрефлексованістю специфіки власне особистісного модусу його функціонування.

З огляду на це, **мета** даної статті полягає у теоретичному розгляді особливостей співвідношення світогляду особистості з іншими компонентами, що утворюють її структуру. Задля її досягнення будемо спиратись на запропоновану нами [23] інтегративну модель структурно-функціональної організації особистості, згідно з якою основними її компонентами є спрямованість, когніції, досвід, регуляційність, характер.

I. Взаємодія світогляду зі спрямованістю особистості. Розпочнемо з аналізу особливостей взаємодії світогляду зі *спрямованістю особистості*. Відразу ж зауважимо, що така

взаємодія виявляється подвійно: з одного боку, світогляд, традиційно трактований як вищий ієрархічний рівень спрямованості особистості [20], у цілому визначає зміст та основні напрямки життєдіяльності людини, з іншого – є похідним від тих ціннісно-сміслових утворень, котрі задаються стійкою ієрархією її відносин зі світом. Тому логіка подальшого викладу буде наступною: спочатку ми звернемося до розкриття психологічних механізмів репрезентації і трансформації у світогляді глибинної смислової структури особистості, а потім відстежимо його зворотній вплив на спрямованість.

Для конкретизації загальних зв'язків світогляду особистості з її ціннісно-сміисловою сферою доцільно спертися на уявлення про *особистісну динамічну смислову систему* [2; 7; 16]. Д.О. Леонт'єв визначає її як відносно стійке, автономне, ієрархічно організоване, особистісне утворення, котре, забезпечуючи “структурування відносин суб'єкта зі світом та надання стійкості структурі цих відносин” [16, с. 238], характеризує вищі рівні смислової регуляції життєдіяльності. В їх підґрунті перебувають *особистісні цінності* – укорінені в особистості внутрішні носії соціальної регуляції, що переживаються як кінцеві орієнтири бажаного/належного стану речей, з погляду стратегічних цілей розвитку як особистості, так соціальних груп і соціокультурних систем

[16, с. 227–231]. Для забезпечення ціннісної орієнтації суб'єкта у світі та реалізації функції смисло- й мотивування вказані інстанції не обов'язково мають усвідомлюватися ним. Але у разі їхнього усвідомлення та генералізації¹ стосовно широкого кола кардинальних питань людського буття, прийняття та інтеграції до загального циклу самосвідомості набір таких особистісних цінностей набуває характеристик **світогляду**. В змістовому аспекті це виявляється у тому, “що у найважливіших смисложиттєвих (а відтак світоглядних) питаннях будь-який суб'єкт світогляду схильний обґрунтовувати власну позицію як всезагальну вимогу, котра випливає із сутності людини або світового порядку речей” [18, с. 69]. Стаючи таким чином позаситуативною опорою, відносно самостійним психологічним планом, безпосередньо не захопленим поточним плином подій, світоглядні переконання та ідеали визначають характер спрямованості особистості, тобто утворюють той полюс абсолютних, кінцевих причин, цілей, цінностей та смислів, “відносно якого особистість здійснює відлік власної поведінки і перебігу думок як належність, обов'язковість, справедливість, правоту тощо” [18, с. 77]. Але для того, аби ці мислимі максими увійшли до складу спрямованості особистості, стали дієвими регуляторами її життєдіяльності, потрібний “спеціальний акт цілепокладання, який створює немовби індивідуальні дублікати таких світоглядних ідеалів, котрі у цьому випадку конкретизуються з урахуванням вже існуючих схильностей та можливостей суб'єкта” [10, с. 40].

Втілені в такий спосіб у спрямованості світоглядні інстанції утворюють вищі її щаблі, забезпечуючи у разі виникнення боротьби мотивів, суперечності між цінностями і смислами, мотивами і цілями, цілями та засобами їхнього досягнення *акти вибору з-поміж конфліктуючих між собою спонукань, унаслідок чого утворюється більш-менш центрований та стійкий ієрархічний контур субордина-*

ційно-координаційних відносин між провідними мотиваційно-ціннісними структурами особистості. Подібний до зазначеного погляд на світогляд як інструмент ієрархізації мотиваційно-ціннісних особистісних утворень висловлює Л.І. Божович. На її думку, психологічна функція світогляду полягає в тому, що, “втілюючи у собі ідеали особистості, він саме так організує всі її спонукання, всю поведінку”, внаслідок чого ієрархічна структура мотивів набуває стійкості та свободи від зовнішніх впливів [6, с. 436–437].

Особливо рельєфно участь світогляду в процесах свідомого вибудовування особистістю змістової спрямованості власної активності виявляється при здійсненні нею *тактичних і стратегічних життєвих виборів*² [4; 13]. Так, при реалізації тактичних виборів, пов'язаних із здоланням людиною суперечності між різними, ціннісно значущими для неї прагненнями та обов'язками, суб'єктивне прийняття або відкидання однієї з усвідомлених ціннісних опозицій буде ґрунтуватись на констатації ступеня її відповідності своїм усталеним світоглядним орієнтирам. Скажімо, у ситуації дилеми – збрехати або бути чесним, продовжувати обстоювати свою позицію або відмовитись від неї заради негайної вигоди, надати допомогу іншій людині або проігнорувати її, помститись за образу або простити тощо – суб'єкт тактичного вибору буде ієрархізувати ціннісні пріоритети та дієво реалізовувати їх у відповідних учинках, керуючись насамперед втіленими у власній *життєвій позиції* [1] світоглядними ідеалами, принципами та переконаннями.

Кардинально іншою є ситуація здійснення особистістю стратегічних виборів, істотною рисою яких є, зокрема, те, що зіставлювані альтернативи, маючи однаково значущість та спонукальну цінність, по-різному визначають подальшу долю людини, загальний напрям її життєвого шляху, надаючи перевагу одній із них з огляду на незворотність можливих наслідків й таким чином значно ускладнюючи

¹ Внутрішній механізм генералізації полягає у здійсненні суб'єктом складних рефлексивних співвіднесень окремих особистісних цінностей з більш широкими та загальними проблемними контекстами життя, а також “із тим, що є більшим за... індивідуальне життя та не обірветься з його фізичним припиненням” [7, с. 87].

² Тут слід уточнити, що до цього процесу задіюються й інші особистісні змінні (достатньо ґрунтовно проаналізовані, наприклад, у [15] та ін.). Проте саме світогляд, як буде показано нижче, відіграє провідну роль у конструюванні загальних підстав й у формулюванні критеріїв оцінки різних альтернатив, виступаючи внутрішньою, іманентно притаманною людині детермінантою прийняття життєвого рішення і вчинкової реалізації відкритих цим рішенням можливостей. “Життєвий вибір, – зазначає у зв'язку з цим О.О. Комлев, – розуміється як взірць реальної поведінки..., у якому відображається світогляд, тобто орієнтація особистості на прийняті нею соціально значущі, “базові” цінності” [13, с. 44].

подієвість учинення. В цьому випадку конструктивне здійснення суб'єктом стратегічного життєвого вибору пов'язане із трансцендуванням самої ситуації вибору, головню шляхом “включення” сукупності дискретних альтернатив до заданого вищими (гуманістичними та духовними [8]) ціннісно-смысловими інстанціями світоглядного контексту, в межах якого вони змістовно саморозкриваються, зазнають деякого внутрішнього перетворення і врешті-решт позбавляються форми конфліктності [14].

Як приклад, наведемо ситуацію, коли перед молодою людиною постає нагальність здійснити професійний вибір. У цьому разі зміст альтернатив та підстави для їхнього зіставлення будуть конструюватись нею, виходячи із визначеного їй генералізованими особистісними цінностями (світоглядом) стратегічного бачення перспектив власної життєдіяльності у гранично широких масштабах соціокультурного буття і шляхів якнайповнішої самореалізації, самовираження, здійснення своєї людської сутності. Тому сам процес вибору тут виходить за рамки вирішення проблеми кращості певної професії, обертаючись “для особистості потребою вирішувати для себе “вічні питання” про людське призначення, про смисл буття, про своє місце у житті” [22, с. 85]. Згадана складна духовна робота, досягаючи своєї кульмінаційної точки, призводить або до успішного здійснення особою доленосного вибору, або, коли через певні причини однозначний та категоричний вибір принципово неможливий, – до переоцінки тих фундаментальних світоглядних цінностей, “котрі утворюють “самість” особистості, глибинне джерело її “сутнісних сил” і життєвих спонукань” [18, с. 82], водночас стимулюючи вироблення на цій основі якісно нової внутрішньої позиції, яка б уможливила подальше її оптимальне індивідуальне функціонування.

II. Зв'язок світогляду з когнітивною сферою особистості. Окреслені вище психологічні механізми здійснення особистісних виборів розглянуті у більш широкому контексті – як етапи, процесні моменти розв'язання людиною життєвих задач, а тому дозволяють розкрити співвідношення світогляду з *когнітивною сферою особистості*.

У гранично розтяжному сенсі *життєву задачу* доречно визначити як таку, що передбачає реалізацію суб'єктом за конкретних умов життєдіяльності певної життєвої мети³. Властиві таким задачам віднесеність суб'єктові, їхній внутрішній характер, динамічність, достатньо високий рівень суб'єктивної складності та проблемності [9; 25; 26], не лише визначають специфіку їхньої постановки та розв'язання, а й закономірно передбачають наявність регулювального впливу на цей процес світоглядних структур особистості. Так, самостійне формування суб'єктом життєвої задачі та досягнення її чіткого усвідомлення вимагає, поряд із достатнім рівнем інтелектуальної культури людини (що надає змогу вбачати суперечність, проблемність, співвідносити її зміст зі своїми когнітивними здібностями та розуміти завдяки цьому характер задачі, наявні засоби її розв'язання тощо), артикульованості тих ціннісних пріоритетів, у яких сфокусовані особливості її світогляду. Останні *опосередковують процес вироблення особистістю пізнавального ставлення до конкретної життєвої задачі, визначення її значущості для себе та формування на цій основі готовності до її конструктивного розв'язання*. Наприклад, проблема пошуку додаткового заробітку може або взагалі не оформитись у життєву задачу, або, навпаки, стати для людини такою залежно від того, наскільки потреба у зароблянні грошей відповідає її світоглядним уявленням про бідність/багатство. Тому співпадання або консонанс зовнішньої життєвої задачі зі світоглядними орієнтаціями суб'єкта є тим визначальним чинником, котрий зумовлює її долучення до індивідуального образу світу, її належне особистісне прийняття та осмислення.

У процесі розв'язування життєвих задач *світоглядні структури функціонують як своєрідні метакогніції*, котрі, забезпечуючи активний контроль за станом індивідуальних ментальних ресурсів, регуляцію інтелектуальної діяльності та організацію когнітивних процесів відповідно до конкретних цілей, виявляють свою специфіку при реалізації таких двох основних функцій:

а) включення до контексту розв'язуваної життєвої задачі образу самого розв'язувача

³ Таке трактування життєвої задачі слушно розглядати як одну з описаних Г.О. Баллом інтерпретацій загального поняття задачі, тобто як “системи, обов'язковими компонентами якої є: а) предмет задачі, що знаходиться у вихідному стані...; б) модель потрібного стану предмета задачі” [5, с. 32]. Тут предмет життєвої задачі містить усі суттєві умови життєдіяльності суб'єкта, у яких задана життєва мета; остання розглядається нами як модель бажаного результату особистісного самоздійснення людини на певному етапі її життєвого шляху.

шляхом актуалізації декларативних знань про нього як про суб'єкта пізнавального ставлення до світу й уможливають здійснення на цьому підґрунті її довізначення через накладання додаткових, насичених ціннісно-смісловим змістом умов, які повинен задовольняти результат або процес її розв'язання [17];

б) постановка, узагальнення й корегування цілей пізнавальної діяльності шляхом кваліфікування їхнього ціннісного значення з наступним актуалізаційним адекватним їм когнітивним схем, алгоритмів, евристик та інших культурних засобів, важливих для перетворення предметного змісту життєвої задачі із вихідного стану в потрібний [12, с. 22-23].

Реалізація вказаних функцій уможливає розв'язання людиною життєвої задачі та втілення прийнятого рішення у *життєвій стратегії*⁴, що осідає в індивідуально своєрідному способі часової організації процесу життя, гарантує забезпечення його смислової змістовності, цілісності та автентичності, зорієнтованості на особистісне зростання і творчу самореалізацію [1].

III. Взаємозв'язок світогляду із життєвим досвідом та саморегуляцією особистості. Загалом вибудовування особою стратегії власного життя, з одного боку, визначається переживанням та осмисленням нею власного досвіду як спрямованої у майбутнє події, з іншого – органічно передбачає, зважаючи на теперішнє, продуктивне використання втіленого у лоні цього *життєвого досвіду* особистості її минулого. Суб'єктивно-діяльнісні форми актуалізації таких змістів вказаного досвіду в процесі стратегічного цілепокладання та формування свідомих образів очікуваного майбутнього багато в чому залежать від їх зв'язку зі світоглядом особистості. Актуалізовані елементи життєвого досвіду набувають сенсу лише через формат світоглядних переконань, котрі постають засобом переведення цих елементів з абстрактного змісту свідомості до конкретної структури спроектованої життєдіяльності як її ціннісно-сміислової опори [18]. У цій якісній даності вони задають основні змістові параметри *життєвої програми* – моделі наміченого особистістю життєвого шляху (див., наприклад [3]) – та визначають спектр можливих варіантів її реалізації.

Безпосереднє здійснення особистістю життєвої програми відбувається у формі *свідомої*

саморегуляції [19], об'єктом якої здебільшого є система її об'єктивних відносин зі світом, а психологічним механізмом – забезпечення відповідності змісту цих відносин її світоглядним орієнтаціям, щонайперше генералізованим смисложиттєвим принципам та уявленням про належне. Останні й конституують вищі рівні регуляторної системи зрілої особистості, визначаючи:

1) унікальність, граничну, з позиції вищих людських цінностей, осмисленість, а відтак і позаситуаційне спричинення дій, тобто їхній *учинковий* характер;

2) можливість *вільно* змінювати критеріальні засновки здійснюваних учинків;

3) специфічні механізми зворотного зв'язку, що виявляються у ґрунтованому на *відповідальності* контролюваних наслідках учиненого.

IV. Зв'язок світогляду та характеру особистості. Реалізуючи в такий спосіб функцію регуляції процесу вчинкового життєздійснення особистості, світогляд виявляється у її *характері*. На їх тісний зв'язок та взаємодію вказує, зокрема, С.Л. Рубінштейн: “Оскільки певний світогляд, переходячи у переконання людини, в її моральні уявлення та ідеали, регулює її поведінку, то він, відображаючись у свідомості та реалізуючись у поведінці, бере дієву участь у формуванні її характеру. Єдність цілей, котрі він ставить перед особою, істотно зумовлює цілісність характеру. Систематично спонукаючи людину вчиняти певним чином, світогляд, мораль немов осідають та закріплюються в її характері у вигляді звичок – узвичаєних способів моральної поведінки. Перетворюючись у звички вони стають “другою натурою” людини. У цьому сенсі слушно сказати, що характер людини – це певною мірою її не завжди усвідомлений та теоретично оформлений світогляд” [21, с. 624–625].

Найважливішим результатом такої взаємодії світогляду з характером особистості є вироблення нею *індивідуального стилю життя*, де знаходить своє вираження певний тип її світоглядного ставлення до життя, її вибіркового і водночас стійкого духовно-практичного зв'язку із ним. І тому цілком закономірно, що, виробляючи власний життєвий стиль, особистість одночасно із цим здійснює і певний *варіант життя* [11], у якому об'єктивуються її світоглядні орієнтації – ідеали, переконання, моральні імперативи та смисложиттєві цінності.

⁴ У зв'язку з цим доречно стверджувати, що життєві задачі утворюють самобутній пласт задач, де шуканим безпосередньо є стратегія цілісного життєвого шляху людини.

ВИСНОВКИ

1. Світогляд у структурі особистості утворює тісні взаємозв'язки зі спрямованістю, в межах яких він ієрархізує провідні мотиваційно-ціннісні утворення та забезпечує завдяки цьому продуктивне здійснення нею життєвих виборів.

2. Зв'язок світогляду із когнітивною сферою виявляється в опосередковуванні ним процесу вироблення пізнавального ставлення особистості до конкретної життєвої задачі та уможливлення метакогнітивної регуляції перебігу її розв'язування.

3. При побудові особистістю життєвої стратегії світоглядні переконання перетворюють актуалізовані елементи досвіду в ціннісно-сміслові опори її конкретних життєвих програм. “Вмонтовування” таких опор у загальний контур особистісної саморегуляції дає змогу особі долати вплив ситуативних детермінант і виводить її на шлях здійснення вільних і відповідальних учинків.

4. Тип світоглядного ставлення до життя, викристалізовуючись у характері особистості, забезпечує становлення її індивідуально своєрідного стилю життя, в межах якого зреалізовується певний варіант життєвого шляху.

Описана специфіка функціональних взаємозв'язків світогляду з основними компонентами особистісної структури дає підстави сформулювати припущення про його організуючу роль у забезпеченні цілісності та системної стійкості особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абульханова-Славская К.А. Стратегия жизни. Москва : Мысль, 1991. 301 с.
2. Асмолов А.Г. Психология личности : культурно-историческое понимание развития человека. Москва : Смысл: Изд. центр “Академия”, 2007. 528 с.
3. Ахмеров Р.А. Жизненные программы личности. *Наука и практика. Диалоги нового века: Мат. междунар. н.-пр. конф. Часть 1.* Набережные Челны : Изд-во Камского гос. политехн. института, 2003. С. 3–4.
4. Балл Г.А. Выбор в жизни человека как предмет системологического и психологического анализа. *Мир психологии.* 2010. № 1. С. 197–208.
5. Балл Г.А. Теория учебных задач: Психолого-педагогический аспект : монография. Москва : Педагогика, 1990. 184 с.
6. Божович Л.И. Личность и её формирование в детском возрасте. Психологическое исследование. Москва : Просвещение, 1968. 464 с.
7. Братусь Б.С. Аномалии личности. Москва : Мысль, 1988. 304 с.
8. Братусь Б.С. К проблеме нравственного сознания

в культуре уходящего века. *Вопросы психологии.* 1993. №1. С. 6–13.

9. Дернер Д. Логика неудачи. Стратегическое мышление в сложных ситуациях. Москва : Смысл, 1977. 243 с.

10. Додонов Б.И. О системе “Личность”. *Вопросы психологии.* 1985. №5. С. 36–45.

11. Дружинин В.Н. Варианты жизни. Санкт-Петербург : Питер, 2010. 156 с.

12. Залесский Г.Е. Психология мировоззрения и убеждений личности. Москва : Изд-во МГУ, 1994. 144 с.

13. Комлев А.А. Жизненный выбор человека: виды и факторы влияния в аспекте возможностей. *Мир психологии.* 2004. № 4. С. 41–51.

14. Кудрявцев В.Т. Выбор и надситуативность в творческом процессе: опыт логико-психологического анализа проблемы. *Психологический журнал.* 1997. Т.18, №1. С. 16–30.

15. Леонтьев Д.А. Выбор как деятельность: личностные детерминанты и возможности формирования. *Вопросы психологии.* 1995. №1. С. 97–110.

16. Леонтьев Д.А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности. Москва : Смысл, 2007. 511 с.

17. Мадди С. Смыслообразование в процессе принятия решений. *Психологический журнал.* 2005. Т.26, №6. С. 87–101.

18. Мировоззренческая культура личности: философские проблемы формирования. Київ : Наукова думка, 1986. 294 с.

19. Моросанова В.И. Самосознание и саморегуляция поведения. Москва : Изд-во “Институт психологии РАН”, 2007. 213 с.

20. Платонов К.К. Структура и развитие личности. Москва : Наука, 1986. 255 с.

21. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. Санкт-Петербург : Питер, 2001. 720 с.

22. Соболева Н.И. Жизненный выбор личности / Культура жизни личности : (Пробл. теории и методологии социал.-психол. исслед.) / отв. ред. Л.В. Сохань, В.А. Тихонович. Київ: Наук. думка, 1988. С. 75–88.

23. Тітов І.Г. Інтегративна модель структурно-функціональної організації особистості. *Психологія і особистість.* 2016. №1(9). С. 18–30.

24. Тітов І.Г. Місце та роль світогляду в структурі свідомості. *Психологія і особистість.* 2015. №2(8). Частина 1. С. 45–57.

25. Фурман А.В. Теорія навчальних проблемних ситуацій: психолого-дидактичний аспект : монографія. Тернопіль: Астон, 2007. 164 с.

26. Фурман А.В. Уровни решения проблемных задач учащимися. *Вопросы психологии.* 1989. №3. С. 43–53.

REFERENCES

1. Abulhanova-Slavskaya, K. A. (1991). *Strategiya zhizni [The strategy of life]*. Moscow: Mysl [in Russian].
2. Asmolov, A. G. (2007). *Psikhologiya lichnosti: kulturno-istoricheskoe ponimanie razvitiya cheloveka [Personality psychology: cultural and historical understanding of human development]*. Moscow: Smysl; izd. tsentr “Akademiya” [in Russian].
3. Ahmerov, R. A. (2003). *Zhiznennyye programmy lichnosti [Personality Life Programs]*. Nauka i praktika.

Dialogi novogo veka: *Mat. mezhdunar. n.-pr. konf.* (Vol 1.). Naberezhnye Chelny: Izd-vo Kamskogo gos. politehn. Instituta, 3–4 [in Russian].

4. Ball, G. A. (2010). Vybor v zhizni cheloveka kak predmet sistemologicheskogo i psihologicheskogo analiza [Choice in human life as a subject of systemological and psychological analysis]. *Mir psihologii – World of psychology*, 1, 197–208 [in Russian].

5. Ball, G. A. (1990). *Teoriya uchebnykh zadach: psihologo-pedagogicheskii aspekt* [Theory of Learning Tasks: Psychological and Pedagogical Aspect]. Moscow: Pedagogika [in Russian].

6. Bozhovich, L. I. (1968). *Lichnost i eio formirovanie v detском vozraste. Psihologicheskoe issledovanie* [Personality and its formation in childhood. Psychological research]. Moscow: Prosveschenie [in Russian].

7. Bratus, B. S. (1988). *Anomalii lichnosti* [Personality anomalies]. Moscow: Mysl [in Russian].

8. Bratus, B. S. (1993). K probleme nrvstvennogo soznaniya v kulture uhodyaschego veka [To the problem of moral consciousness in the culture of the past century]. *Voprosy psihologii – psychology issues*, 1, 6–13 [in Russian].

9. Derner, D. (1977). *Logika neudachi. Strategicheskoe myshlenie v slozhnykh situatsiyah* [The logic of failure. Strategic thinking in difficult situations]. Moscow: Smysl [in Russian].

10. Dodonov, B. I. (1985). O sisteme “Lichnost” [About the “Personality” system]. *Voprosy psihologii – psychology issues*, 5, 36–45 [in Russian].

11. Druzhinin, V. N. (2010). *Varianty zhizni* [Life options]. Sankt-Peterburg: Piter [in Russian].

12. Zalesskiy, G. E. (1994). *Psihologiya mirovozzreniya i ubezhdeniy lichnosti* [Psychology of the worldview and beliefs of the individual]. Moscow: Izd-vo MGU [in Russian].

13. Komlev, A. A. (2004). Zhiznennyiy vyibor cheloveka: vidy i faktory vliyaniya v aspekte vozmozhnostey [Human life choices: types and factors of influence in terms of opportunities]. *Mir psihologii – World of psychology*, 4, 41–51 [in Russian].

14. Kudryavtsev, V. T. (1997). Vyibor i nadsituativnost v tvorcheskom protsesse: opyt logiko-psihologicheskogo analiza problemy [Selection and suprasituation in the creative process: the experience of logical-psychological analysis of the problem]. *Psihologicheskii zhurnal – psychological journal*, Vol.18, 1, 16–30 [in Russian].

15. Leontev, D. A. (1995). Vyibor kak deyatelnost: lichnostnyie determinanty i vozmozhnosti formirovaniya [Choice as an Activity: Personality Determinants and Formation Capabilities]. *Voprosy psihologii – psychology issues*, 1, 97–110 [in Russian].

16. Leontev, D. A. (2007). *Psihologiya smysla: priroda, stroenie i dinamika smyslovoy realnosti* [Psychology of meaning: nature, structure and dynamics of semantic reality]. Moscow: Smysl [in Russian].

17. Maddi, S. (2005). Smysloobrazovanie v protsesse prinyatiya resheniy [Meaning-formation in the decision making process]. *Psihologicheskii zhurnal – psychological journal*, Vol. 26, 6, 87–101. [in Russian].

18. *Mirovozzrencheskaya kultura lichnosti: filosofskie problemy formirovaniya* [The ideological culture of the individual: the philosophical problems of formation] (1986). Kyiv: Naukova dumka [in Russian].

19. Morosanova, V. I. (2007). *Samosoznanie i samoregulyatsiya povedeniya* [Self-awareness and self-regulation of behavior]. Moscow: Izd-vo “Institut psihologii RAN” [in Russian].

20. Platonov, K. K. (1986). *Struktura i razvitie lichnosti* [Structure and personality development]. Moscow: Nauka [in Russian].

21. Rubinshteyn, S. L. (2001). *Osnovyi obschey psihologii* [Basics of General Psychology]. Sankt-Peterburg: Piter [in Russian].

22. Soboleva, N. I. (1988). *Zhiznennyiy vyibor lichnosti. Kultura zhizni lichnosti*. [Personal choice of life. Culture of a person’s life]; Sohan, L.V. & Tihonovich V. A. (Eds.). Kyiv: Nauk. dumka [in Russian].

23. Titov, I. H. (2016). Intehrativna model strukturno-funktsionalnoi orhanizatsii osobystosti [Integrative model of structural and functional organization of personality.]. *Psikhologhiia i osobystist – Psychology and personality*, 1 (9), 18–30 [in Russian].

24. Titov, I. H. (2015). Mistse ta rol svitohliadu v strukturi svidomosti [The place and role of the worldview in the structure of consciousness]. *Psikhologhiia i osobystist – Psychology and personality*, 2 (8), Vol. 1, 45–57 [in Russian].

25. Furman, A. V. (2007). *Teoriia navchalnykh problemnykh sytuatsii: psikhologo-dydaktychnyi aspekt* [Theory of educational problem situations: the psychodidactic aspect]. Ternopil: Aston [in Ukrainian].

26. Furman, A. V. (1989). Urovni resheniya problemnykh zadach uchashchimisya [Levels of problem solving by students]. *Voprosy psihologii – psychology issues*, 3, 43–53 [in Russian].

АНОТАЦІЯ

Тітов Іван Геннадійович.

Співвідношення світогляду із структурними компонентами особистості.

У статті досліджено проблему функціональної ролі світогляду у структурі особистості. Охарактеризовано його зв’язок зі спрямованістю особи, її когнітивним компонентом, компонентом досвіду, характером та регуляторним компонентом. Доведено, що у структурі вказаної спрямованості особистості світоглядні ідеали, принципи та переконання, утворюючи вищий її щабель, забезпечують ієрархізацію мотиваційно-ціннісних особистісних утворень та уможливають здійснення людиною на цій основі продуктивних тактичних і стратегічних життєвих виборів. Аргументовано, що зв’язок світогляду з когнітивною сферою особистості виявляється під час вирішення нею життєвих задач, де світоглядні структури опосередковують перебіг вироблення пізнавального ставлення до конкретної задачі, беруть участь у реалізації метакогнітивної регуляції процесу її розв’язання та уможливають утілення прийнятого рішення у життєвій стратегії. Підкреслено, що світоглядні переконання також постають ціннісно-смісловною опорою стратегічного цілепокладання та свідомої саморегуляції, забезпечуючи переведення змістів повсякденного досвіду до конкретної структури проєктованої життєвої програми та визначаючи спектр можливих варіантів її учинкових реалізації. Насамкінець констатовано той факт, що визначеність особистості відносно значущих об’єктів або явищ дійсності, що зумовлює формування та реалізацію індивідуального стилю та відповідного варіанту життя, пов’язана з її характером, який є виразником певного типу її світоглядного ставлення до плину життя.

Ключові слова: особистість, світогляд, життєвий вибір, життєва задача, життєва стратегія, індивідуальний стиль життя.

ANNOTATION

Ivan Titov.

A worldview ratio with the structural components of a personality.

The article shows the problem of the worldview functional role in the structure of the personality. Its connection with the direction of a person, his cognitive component, component of experience, character and regulatory component is described. It is proved that in the structure of given direction of personality worldview ideals, principles and convictions, forming its highest level, provide hierarchy of motivational-value personal entities and enable the implementation of productive tactical and strategic life choices on this basis by a human. Also it is argued that the connection of worldview with a cognitive sphere of personality is manifested when solving his life tasks, where ideological structures mediate the development of a cognitive relation to a specific task, participate in the implementation of metacognitive regulation of the process of its solution and enable the implementation of the decision taken in the life

strategy. It was emphasized that ideological beliefs also present a value-semantic basis of strategic goal-setting and conscious self-regulation, ensuring the transfer of the contents of everyday experience to the specific structure of the projected life program and defining a range of possible variants of its implementation. Finally, it is stated that the fact that the personality determinations concerning the significant objects or phenomena of reality, which predetermines the formation and realization of the individual style and the corresponding variant of life, is associated with his character, which is the expression of a certain type of his ideological attitude towards life flow.

Key words: *personality, worldview, life choice, life task, life strategy, individual lifestyle.*

Рецензенти:

**д. психол. н., проф. Москалець В.П.,
д. психол. н., проф. Фурман О.Є.**

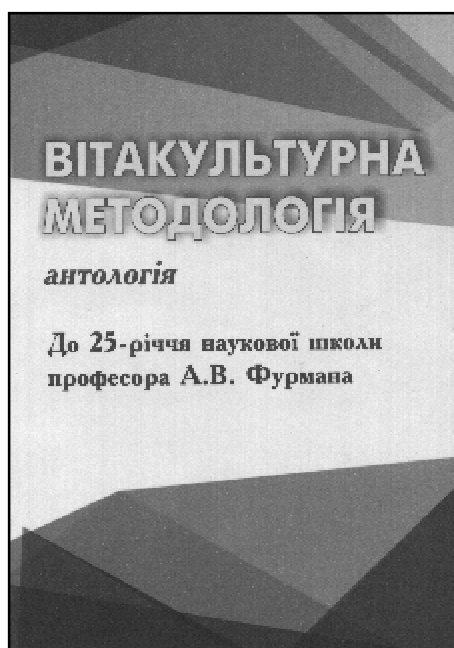
Надійшла до редакції 11.07.2016.

Підписана до друку 12.02.2019.

Бібліографічний опис для цитування:

Тітов І.Г. Співвідношення світогляду із структурними компонентами особистості. Психологія і суспільство. 2019. №1. С. 60–66.

КНИЖКОВА ПОЛИЦЯ

ВІТАКУЛЬТУРНА МЕТОДОЛОГІЯ: антологія. До 25-річчя наукової школи професора А.В. Фурмана : колективна монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 980 с.

Монографічне дослідження містить праці представників наукової школи проф. Фурмана А.В., які під керівництвом фундатора впродовж останніх п'ятнадцяти років займаються розробкою вітакультурної методології у взаємодоповненні її чотирьох засадничих сегментів: науково-дослідницької програми професійного методологування, циклічно-вчинкового підходу в гуманітаристиці, інноваційних форм, методів, засобів та інструментів миследіяльності і мислевчинення, авторського тезаурусу теоретизування та інтелектуального практикування. Кожний із двадцяти методологічних модулів повноформатно висвітлює вітакультурне життя названої школи і як дослідницької команди, і як науково-освітнього колективу в його центральній ланці – імітаційно-вчинковій екзистенції створення модульно-розвивального оргпростору інтенсивної мислекомунікації і свідомісного самозреалізування. При цьому концентри обстоюваної методології (авторські доктрина, теорія, парадигма, дисциплінарна матриця, науковий проект, інноваційний експеримент та ін.) становлять збалансовану цілісність фундаментальних стратегій і прикладних аспектів національно зорієнтованого культуротворення.

Для методологів і науковців, гуманітаріїв та управлінців, теоретиків і практиків й усіх, хто обрав шлях рефлексивної миследіяльності та прагне істотно розширити смислові горизонти власної проблемно-діалогічної свідомості.